

Noget om Rugens Benyttelse som Foder-
 eller Græsplante forinden den giver
 Kjærne.

Derjom vi spørge, hvilken Sædart der nu i Danmark bør ansees for den første og vigtigste, da vil man i Landets forskjellige Dele snart nævne denne, snart hiin, men i Almindelighed ville de fleste Stemmer, troer jeg, opløste sig til Fordeel for Rugen. Den giver Landets Beboere Hovednæringsmidlet, Brødet; om det end ikke er muligt at fodre sine Creature med Rughalm alene, saa er det dog vist, at den i alle danske Landbrug mere eller mindre udgjør en væsentlig Bestanddeel af Huusdyrenes Fodring, enten uskaaren eller skaaren til Hakkelse, med eller uden Tilfætning af Avn eller forbedrende Kjærnefoder, — Kartofler, kogt Klud, Bærme, Mass, alt Slags Affald ic, — ikke at tale om det vigtige Bidrag til tidlig Sommerstaldfodring om Foraaret, som Grønruugen yder, og derved anteciperer Sommeren i vort kolde Klima en 14 Dage à 3 Uger; Halmen afgiver Hovedmidlet til Landbygningernes Dækning, i det mindste overgaaer den heri alle andre Halmsorter, f. Ex. af Hvede og Havre; og der er vel ingen for Tiden dyrket Plante, som giver et større Bidrag til Møddingestedet, end Rugen gjennem sit Straa. Kommer nu hertil, at den, dyrket paa den rigtige Maade, er sikkrere end enhver an-

den Vintersædsplante — Hvede, Raps, Vinterbyg — og hvad Udbyttet angaaer kan maale sig med hvilken- somhelst anden af vore dyrkede Planter, saa vil man, i det mindste almindeligviis, være enig med mig i, at man bør kalde Rugen det danske Agerbrugs første Plante. Den er det endnu ikke i Birkeligheden, men var det dog i forrige Tider endnu mindre. Jeg feiler neppe ved at paaastaae, at for 60 til 100 Aar siden, eller med andre Ord før Udskiftningen, i Fælledsskabets Tider og længere tilbage, var Bygget den meest dyrkede Kornart, og almindelig anseet som Hovedsæden her i Landet; det var Almuens meste Føde og den Plante, som fik den bedste Jord, Cultur og Gjød- sken. Ikke saa faa Glimt heraf sees endnu rundt om i Landet; især i Jylland gjælder endnu mange Steder Bygget for den vigtigste Sæd. Det er fra hine Ti- der at Bygget, som den almindeligst brugte Sædart, erholdt Navnet "Kornet" *), men det vilde vistnok være gavnligt, om man hos os, enten som Symbol for det Bestaaende eller snarere for det Dnskværdige i Frem- tiden, kunde enes om at give dette Navn til Rugen og dyrke Jorden saaledes, at Birkeligheden svarede dertil. Saaledes staae Sagerne paa mange Steder i Landet og det er en Binding for dette, at det er kom- met dertil ifølge det nyere Agerbrugs og dets Grund- sætningers Udbredelse. Det er især Brakken — denne et høit, skjøndt ikke det høieste Agerbrugs væsentlige

*) I Belgien kaldes Rugen saaledes.

Bestandbeel — som har bidraget til at skaffe Rugen Suprematet, skjøndt den i og for sig selv indeholder Grunde nok, hvorfor man i vore bedste Landbrug indrømmer den den første Plads. Man kunde forud vide, at det maatte komme dertil med en Plante, som kan udholde vor Vinter og, baade som Foder for Dvæget og som Næring for Mennesket, ja opfyldende begge Dele paa eengang i sit Cursus, give et saa stort Udbytte, som Rugen er istand til. Den har langsomt, men sikkert, nærmet sig til dette Standpunkt. Der var vel en Tid for nogle Aar tilbage, da Kapsen gav et stort Pengeudbytte, et Slags eventyrlig Indtægt, og glimrende syntes at overstraale Rugen og andre Sædarter; men den Tid fik Ende, uden at man tør bestemme, naar den vil vende tilbage; det er vel ogsaa en Sandhed, at en vellykket Kartoffelager afgiver en efter Quantiteten større Mængde Føde for de Levende, men slem er det, at Kartoflerne ikke lykkes hvert Aar godt, og ved deres udvidede Dyrkning hist og her ere vanskelige at faae bjerget; Rugen derimod giver i flere Retninger et ligesaa sikkert som stort Udbytte, uden dog at gjøre overdrevne Fordringer enten til Jorden eller dens Behandling. At Rugen nu mere og mere ansees som Landbrugets første Plante — undtagen i Egne, hvor Hveden dyrkes coordineret — derfor turde vel det bedste Beviis føres ved at henvise til den Plads, den indtager i Rotationen, nemlig gjødet Brak, skjøndt det heller ikke er noget ringe Beviis for, at den fortjener sit Navn, at den kan tages

saavel i Midten og Enden som i Begyndelsen af Omgangen, og give et godt Udbytte selv ved simpel Behandling paa simple Jorder. Man vilde neppe have indrømmet Rugen den første Plads, dersom den ei havde kunnet betale denne Indrømmelse og sikkert opfylde de større Fordringer, som forholdsviis gjordes til den. Og større Fordringer bør gøres til den, fordi den næsten i et Aar indtager sin Plads, ja naar Fuldbraf, og ikke Brakfrugter tages forud, kan man i en vis Forstand sige, at Algeren dyrkes i 2 Aar, for at den i det sidste af dem kan bære Rug. Men en saadan større Fordring er blandt andre den, at Rugen, tidligt saaet, det første Aar af sit Stadium bør gjøre Tjeneste som Foder- eller Græsplante.

Denne Fordring har jeg gjort til Rugen; men for at belyse Gavnligheden, eller i det mindste Tilladeligheden, af at benytte den paa denne Maade, vil jeg nu gjøre Rede for, hvorledes jeg i en lang Række af Aar har dyrket den, ingenlunde for at foreskrive Andre samme Fremgangsmaade, men for at give dem Veilighed til at dømme og vælge, idet jeg ikke beholder mine Erfaringer for mig selv. Jeg hører ikke til de Algerbrugere, der ubetinget udhæve Fuldbraffens Nødvendighed, men mener, at dens Diemed kan opnaaes paa en fordeeltigere Maade end ved at bearbejde Jorden omtrent i et Aar uden andet Udbytte end Arbeide. Willigen indrømmer jeg derimod Fuldbraffens Hensigtsmæssighed i mange Tilfælde. Saalænge Landet endnu i mange Egne frembyder det ubehagelige

Skue af raae og aldeles udyrkede Jorder, selv saadanne, der med Hensyn til deres naturlige Bessaffenhed og de ringe Befostninger, Dpdyrkningen vilde medføre, kunde og burde tages under Ploven; saalænge Befolkningens Størrelse endnu er langt fra den, der kunde ernæres, medens Gaardenes derimod er anderledes, end den vilde være under omvendte Forhold, under en nødvendig og hensigtsmæssig Udstrykning*), — fort, saalænge Agerdyrkningsforholdene i det Hele taget ere extensive, indrømmer jeg gjerne Keenbrakkens Gavnlighed og practiske Rigtighed i Almindelighed, i alt Fald som et hensigtsmæssigt, ja nødvendigt Led i Dvergangen til noget Bedre, naar man kun til Gjengjæld vil erkjende det Dnskværdige og Fordeelagtige i vort Agerbrugs Udvisling til det Maal, at Brakken benyttes, og forsaavidt Hvilen affkaffes, og tilstaae, at Tiden er kommen, da dette Maal kan træde ind i Virkeligheden. Dette Maal bør idetmindste Enhver stræbe efter, uagtet de menneskelige Tings Ufuldkommenhed, ugunstigt Veirlig, Mangel paa Kraft, mislykkede Afgrøder, Dvergangsvanskeligheder i Driften, Jordens Dverfyldning af Rødder og Ukrud ic. hist og her, nu og da ville tilraade ubetinget at bruge Keenbrak. Allermindst venter jeg den Indvending, at en dyrket Brak ikke fylder Kornskjeppen, saalænge det maa erkjendes, at Foder, Gjødste og Forøgelse af Jordens frembringende Evne ere nødvendige Led i ethvert fornuftigt

*) Paa mange Steder i Landet er, som Sagerne nu staae, udstykket for libet, paa enkelte for meget.

Agerbrugs Organisme. Bigtigere er den Indvending, at Fuldblaffens Indvirkning paa Udbyttet af de forskjellige Afgrøder, der tages i Rotationens Række, fuldkomment opveier Jordens Bearbejdning og totale Hvile i Brakaaret. Jeg kan imod denne Paastand kun sætte min egen opmærksomme Erfaring gjennem en Række af Aar, og haaber at det, som jeg har at meddele om Rugen, der nærmest skulde lide ved en benyttet Brak, vil aldeles svække den. Jeg har fundet, at benyttet Brak, langt fra at formindste Udbyttet af Jorden, nærmest af Rugen, meget mere har forøget samme, ikke at tale om, at denne Benyttelse har accelereret Omsvingningen og bragt Rigevægt i Organismen.

Jeg ploier Kloverstubben om Efteraaret, paa Sandjord saa let som muligt, paa leret til fuld Dybde, for i sidste Tilfælde at skaffe Frosten desto bedre Udgang. Om Foraaret harves stærkt, Gjødslen paaføres i rigeligt Maal og nedploies med en noget dybere Fure i det første Tilfælde, for at faae løs Jord til Sæden. Derefter harves atter stærkt og saaes Biffehavre, blandet med lidt Spergel, for at faae en sluttet Afgrøde i Bunden. Senere hen vælges andre Blandingsforhold og tilsidst blot Spergel. I den Periode, hvor Jorden ellers ikke røres, og — med Hensyn til Solens udtømmende Kræfter — ikke bør røres, bærer den saaledes Foder, som jeg i Fortiden opfodrede paa Stalden, hvorefter Jorden uopholdeligt, inden den taber den Grad af Fugtighed, som Planternes Liv og Skygge vedligeholder, atter ploies, og henligger, luftet

ved Harven efter nogle Dages Forløb, indtil Rugen skal saaes. Imidlertid opløber en ny Generation af Ufrud. Man har paastaet, at den i grøn Tilstand bortførte Biffelhavre ikke svækkede Jordens frembringende Evne for den følgende Rug; imidlertid troer jeg at Intet kommer af Intet, men finder det ogsaa billigt at bringe Fordelen af Biffelhavren med ind i Beregningen. I de senere Aar har jeg derfor fundet det rigtigere at afbugge Biffelhavren og paa Stedet lægge den for Dvæget, eller at stifte hermed og med selve Flytningen. Den faldende Gjødste, hvoraf en stor Deel er flydende, som strax trænger ned i den porøse Jord og saaledes beskytter sig selv, stros omhyggeligt og jævnt paa de Steder, hvor den flydende ikke har naaet hen, og nedploies strax, for ikke at tabe ved Gasudvikling i Solfinnet. Paa denne Maade bliver Ageren gjødet saa at sige 2 Gange i samme Sommer, og det er begribeligt, at Rugen ikke vil savne Næring. Man skulde snarere frygte for, at den, tidligt saaet, vilde forløbe sig, hvis ikke Biffelhavren, i Forening med Solen, betog Gjødsten det Hidfige og Skarpe, der ivoerigt ikke kunde gjøre Skade, da Vintersæd og ikke Baarsæd følger efter. Paa denne Maade benyttet, vil Brakken, sædvanligviis efter 4 Pløininger, være tjenlig til at tage imod Rugen i Begyndelsen, eller dog i Midten af August. Det træffer sig stundom, at man først efter Baarsædens Lægning kan faae Brakken besaaet, og man vil da først kunne saae Rugen i Begyndelsen af September, hvilket i Efteraar, hvor

Varme og Fugtighed ikke mangle, gjør kun en liden, men i ugunstige, en stor Forskjel. Man bør saae saa tidligt som muligt, fordi Planterne vore, troer jeg, mere paa een gunstig Dag i August, end i en heel Uge længere hen paa Efteraaret og fordi det er yderst vigtigt, at de kunne skyde stærke og dybe Rødder, kort udvikle sig i enhver Retning saameget som muligt, inden Vinteren standser Vegetationen. August Maaned er desuden, med Hensyn til Fugtighedsgraden, gunstig for Rugens Saaening; gjerne indfinde sig Jordens byger, som i Forening med Varmen drive Sæden hurtigt op, ja i Gjennemsnit er denne Maaned gunstigere end Mikkelsdagstiden, hidtil den sædvanlige Saaetid. Men selv om Regnen udebliver, saaledes som Tilfældet var i 1840, raader jeg til at saae tidligt, da den meste Kjærne spirer, om den end ei ret udvikler sig før der kommer Regn, og selv at gjøre dette, om end ikke noget af den spirer før Regnen. Erfaring vil lære, at Rugen, saadet under disse tilsyneladende ugunstige Omstændigheder, dog vil faae et stort Forspring for den, som først saaes naar Regnen indfinder sig, eller sildigere. Man har vel paastaet, at Kjærnen vilde raadne — muldne, som det hedder — naar den i uspiret Tilstand længe skal ligge i Jorden, men Erfaringen*) lærer det Modsatte. Hvor villig

*) C. Sprengel, Die Lehre vom Dünger, Leipzig 1839. p. 67, paastaer, at alle langstaaende Sædarter kunne spire andengang, naar Rimen førstegang er fortørret, saa at man i Rødstilsælde kan bruge Saaesæd, som i Høsttiden er udvoret formedelst Fugtighed.

flyder ikke den ved Høsten affaldne Klug op i Stubben, ja selv den, som ved Indkjørselen falder ved Siden af Veien? Aarsagen hertil er uden tvivl den, at Barmen er et ligesaa vigtigt Moment ved Spiringen som Fugtigheden. Jeg har flere Gange gjort den Erfaring, at Sæden, som saaedes i tør, og ved Behandlingen end mere udtørret, Jord, hvor den kun enkeltviis hist og her paa et fugtigere Sted spirede, vrimlede pludseligt frem ved første Regn,*) efterat den havde ligget i flere, ja engang endog 5, Uger i Jorden, og jeg er overbevist om, at den kan ligge der endnu længere uden at tabe Spirekraften, end siges gaae i Forraadnelse. Naar Tiden kommer, at Brakfrugten er fortæret, og Jorden er bearbejdet — hvorved Tromlen er et saare vigtigt Redskab paa tungere Jord — har jeg saaet Klugen, enten Veirliget var tørt eller ikke, med og uden Udsigt til Regn, og har befundet mig vel derved — ja jeg har saa lidet ændret Jordens Torhed, at jeg kun lofseligt har dækket Sæden, idet Jorden altid blev næsten afharvet før Saaening foretoges, uden at bryde mig om, at nogle Kjærner bleve liggende ovenpaa den.

Tidlig Udsæd af Klugen medfører saa store Fordele, at jeg efter min Erfaring anseer den for et af de vigtigste Momenter i en god Behandling. Jeg vil hellere see igjennem Fingre med alt Andet end med

*) Den synes imidlertid at have truffet alle Forberedelser for strax at kunne benytte denne heldige Omstændighed.

dette. Hvad selve Udbyttet, hvorom jeg skal melde nedenfor, angaaer, tør jeg næsten fremsætte som en Formel, at det forholder sig som Udsædstiderne. Der næst spares Saaesæd, da 6 Skpr. Rug, vel endog noget mindre, ere tilstrækkelige til en Tønde Land geom. Maal. Tidligt saaget Rug udvikler sig saa stærkt, at den, skjøndt en langstraaet Sædart, dog virker som en rugende Afgrøde, idet den kaster Jordens Gjæringsstoffe — der i velgjødet Jord ere stærkere i det første Aar end længere hen i Rotationen — tilbage til Jordbunden igjen, og saaledes bevare dem for denne. Selv om man ikke har været saa heldig at faae Dværfkerne ødelagte, enten fordi Sommeren har været vaad, eller af andre Grunde, ville de dog forsvinde aldeles under den sig stærkt udviklende, bustende Rugs Hvirvler, og den vil, naar den er høstet, afgive en aldeles renset og skjor Ager til den efterfølgende Sædart — en Dmstændighed, der er af megen Vægt, hvis man lader Bygget følge den. Tidligt saaget Rug, der, som ovenfor bemærket, har alle gunstige Dmstændigheder for sig til at drive dybe og stærke Rødder inden Frosten indfinder sig, og som har længere Tid, end den sildigt saaede, til at raade over den Næring i Jorden, den behøver, er den sikreste og paalideligste Sædart, jeg kjender; den har i det mindste i en Række af Aar aldrig stuffet mine Forventninger. Fugtige og kolde Efteraar, strænge og lange Vintre, med vedholdende Barfrost eller stærke Sneefald, Nattefrost og Solstin om Foraaret, eller hvilke Combinationer i Atmosphæren

der end i de forsvundne Aar have fundet Sted, have ikke kunnet kue den, eller dog i mindre Grad yttret deres fordærvelige Indflydelse. Tidligt saaet Rug gjør det endelig muligt, at man om Efteraaret kan benytte den som Grønfoder paa Stalden, eller gjennem Vinteren til Græsning for Faarene. I første Tilfælde bidrager den til, mod Slutningen af den for Dvæget og dets Eier saa lykkelige Græstid, at forlænge denne ind i Efteraaret, i Righed med den Nytte, den yder om Foraaret; i sidste bevirker den, at det bedste Foder af det, Faarene kræve, kan anvendes paa mere trængende eller fordeelagtigere Steder. Forinden jeg taler herom, vil jeg strax imødegaae nogle Indvendinger imod den tidlige Rugsaaning.

Det er saaledes vist, at Rugens Saaetid falder i Høsten, enten inden det sidste Hø er bjerget, eller dog i selve Rugens Høstperiode,*) altsaa paa en Tid, der er travl, hvor den øvrige Kornhøst nærmer sig med stærke Skridt, og Landmanden selvfølgelig har fuldt op af alle Slags Arbejder. Denne Indvending vilde have megen Bægt, dersom Jordens Dyrfkning med Hensyn til Rugen først da skulde begynde. Men dette er ikke Tilfældet. Tværtimod, de vigtigste og vanskeligste Arbejder til dette Dicum ere gjorte, eller kunne dog gjøres i Fortiden. Er dette iagttaget, er det egentlig kun den sidste Pløining, — selv denne kan

*) Høsten af tidligt saaet Rug kommer noget, men ikke forholdsviis, tidligere.

betimeligt foretages nogle Dage før Rughesten begyn-
der — og den ubetydelige Harvning — engang paa-
langs og engang i modsat Retning vil, under hensigts-
mæssige Forberedelser, som oftest være tilstrækkelig —
samt endelig Bandsurcers Trækning, som falder sam-
tidigt med andet vigtigt Arbeide. Den Paapassende,
der hylder det gamle Ord: det Ene skal gøres, og
det Andet ikke forsømmes, faaer gjerne Tid til Alt og
vil vide med Kraft og Omsigt at benytte de beleilige
Diebliske, selv om de ere kun Mellemtider. Skulde
Regn true, og selv indfinde sig i større Mængde, tor-
res Jorden paa denne Tid meget hurtigt, naar man
kun bruger den Forsigtighed, at holde den sidste Pløi-
nings Furer aabne. Forskjellen mellem større og min-
dre Gaarde kan ikke lægge nogen Vægt til Indven-
dingen, forekommer det mig, fordi Arbeidskraften bør
være relativ. Muligheden af Arbeidets Forhindring
i enkelte Tilfælde indrømmer jeg gjerne; thi Mulig-
hedernes Rige er stort.

Større Vanskelighed synes det at have, at faae
Saaesæd bragt tilveie paa en unægtelig knap Tid;
især naar man ikke selv frembringer den saaledes,
som den bør være, af reneeste og bedste Bestaaffenhed.
Imidlertid bruges ikke, som ovenfor anført, saa stor
en Mængde deraf, som ved en sildigere Saaening, og
Sagen kan desuden indletes og forberedes i Fortiden.
Rigtignok er ny Saaesæd den fortrinligste, fordi det
er forbundet med Vanskelighed at bevare Rugen fra
forrige Aar ufordærvet, og fordi der af den nye bru-

ges mindre Qvantitet; men Erfaring har forresten mange Gange lært, at vel bevaret gammel Sæd, som da bør renses vel og stærkt paanye, hvorved en Deel smaae og ved Opbevaringen gølge blevne Kjørner fraskille sig, meget vel kan bruges, naar man forholdsvis saer lidt tykkere. Har man Veilighed til at gjemme Sæden enten i Boppen, som da, for Rummet's Skyld, afhugges eller affjæres, eller i aldeles tørre Avner, er det det Bedste, skjøndt ingenlunde nødvendigt.*) All overgjemt Rug spirer dog noget langsommere, men er den renere end den nyhøstede, bør man desuagtet neppe betænke sig paa Valget. Iøvrigt kan man med ringe Uleilighed skaffe sig aldeles reen Saacsæd, naar man luger et forholdsmæssigt Stykke paa det Sted af Algeren, hvor den bedste Sæd formodes at være, baade under Værtperioden og paa Skaaret — en Opoffrelse, som kun kræver et paalideligt Mennesses Arbeide i nogle Timer hvert andet Aar paa en sædvanlig Bondesgaard. Den hvide Provstierug har til tidlig Saaening Fortrinet for den danske brune, fordi den giver flere Fjold og busker sig bedre. Den saakaldte St. Hansrug, som vel har den sidste Egenskab, synes at give mindre Straae, og giver derhos en meget mindre Kjørne. Om den, under Navn af Campinerug, formodentligt fra Belgien, nyligen indførte nye Slags

*) C. Sprengel paaftaaer, at Hvede, Rug og Biffer kunne tørres ved en Varmegrad af 56° R. uden at tabe Spirekraften: *Chemie für Landwirths*, 2 Th. 323.

Rug har jeg endnu kun eet Aars Erfaring, der dog er den gunstig. Dens Rjærne er særdeles smuk, hvid og af en udmærket Størrelse, men tegner til at ville udarte. Naar man først saaer i August — det tidligste jeg har saaet har været i Midten af denne Maaned, til hvilket Punkt jeg lidt efter lidt har nærmet mig, for ikke at give Værepenge — har man sædvanligviis ny Rug. Men jeg er overbevist om, at man benyttede Rugen høiest, dersom man saaede den strax efterat Vaarsæden var lagt o: i Juni Maaned. Et lille Forsøg, jeg har prøvet, har idetmindste overtydet mig om, at Rugen ikke, som jeg frygtede for, skjød Bippe.

En anden Banskælighed ved tidligt saaet Rug medfører Ukrudet, især Algerkaalen. Naar Forsommerens Veirlig ikke har været saa gunstig, at den sidstnævnte ved afværende Varme og Regn i 2de, eller dog een Generation opløber, vil den i Jord, som er opfyldt dermed, paa Grund af Misligheder i de foregaaende Rotationer, i Mængde indfinde sig tilligemed Rugen. Da den er eenaarig og stræber i den frugtbargjorte Jord at gjennemløbe sit Cursus, voxer den omtrent $\frac{1}{2}$ Alen over Rugen, som den overskygger med sine brede Blade og greneede Blomstertoppe. Rugen lider derved, idet den udvifler sig mindre stærkt og bliver tyndere. Skaden er dog ikke betydelig; de Planter, som ikke fortrænges, styde mange Sideskud, saa at Afgrøden ikke destomindre bliver sluttet. Straaet saaer en betydeligere Tykkelse, om der end bliver lidt

mindre deraf, men Kjørnen bliver saameget desto større og vægtigere. Jeg pleiede altid her at vælge min Saaesæd. Algerkaalen, som mestendeels viser sig i Pletter eller Skjolde, bortfryser, som bekendt, ved 2 Graders Kulde, og forøger Mulden ved sin Udelæggelse.

Dersom Efteraaret ikke er altfor ugunstigt, vil den tidligt saae Rug ved 1ste November eller dog ved Mortensdagstider være saa stærk, at den ligesom lægger sig henad Algeren i Hvirvler, og frembyder Diet Synet af den yppigste Fylde og Kraft, som da trænger til at svækkes ved at benyttes som Foder- eller Græsplante. Den taaler meget vel at afhugges for at bruges paa Stalden til Dvæget, der paa denne Tid indbindes til Vinterrøgt, hvortil den i Løbet af 14 Dage eller lidet derover uden enhver Skade for sig selv, men til stort Gavn for Dvæget, der netop nu trænger til at ophjelpes ved denne kraftige Fodring efter den sidste Græsgangs Knaphed og det kolde Veirs Fornærmelser, fordeedlagtigt anvendes. At benytte den saaledes — 2: fra 25 October til henimod Midten af November omtrent — i længere Tid, har jeg ikke fundet hensigtsmæssigt, fordi det er gavnligt, at Planterne, der dog ingenlunde ved Leen kunne miste alle deres Skud, især de nederste, have nogen Tid til at læge Saaret inden Frosten indfinder sig. Naar denne Benyttelse er forbi, overgives Rugen til Faarene, og de gaae da Dag ud og Dag ind derpaa indtil hen i Marts, hvad enten det er Lø- eller Frost-

veir, i et Antal af omtrent 5 Stfr. pr. Tonde Land. Forresten bør Antallet og Tiden lempes efter Rugens stærkere eller mindre Udvikling. Efter denne Tid tages de ind, men udlades atter paa Rugen i April omtrent i 14 Dage, naar den begynder at skyde ved den første Foraarsvarme. Man skulde troe, at Sneen vilde forhindre Afgræsningen; dette er ogsaa Tilfældet, naar den falder meget tykt; i modsat Tilfælde lære Faarene snart at skrabe den tilside med Forbenene for at naae det dem velbekjendte rigelige Bord, og have let der ved, saalænge Sneen er løs. Bliwer derimod Sneen haard ved indtræffende Is, hvorpaa følger Frost, formaae de det ikke. Sædvanligviis blive dog enkelte mindre eller større Dele af Algeren ved Toveiret blottede og afgive imidlertid Næring, til det Samme skeer med de øvrige. Det er derfor kun enkelte Dage, eller korte Perioder i det Høieste, i hvilke denne Benyttelse, lige fordeelagtig for Rugen og Faarene, ikke kan finde Sted. I Mellemtiden bør Dyrene ikke fodres med Hø, hvad der gjør dem utilbøielige til at gaae ude, men med Urter eller Rughalm, som de gjennelede. Ved denne Brugsmåde faaer Rugen, naar den hen i Foraaret er afbidt, et tilsyneladende ynkeligt Udseende, som i Begyndelsen vakte Frygt for, at jeg var gaaet den for nær. Undersøger man imidlertid Planternes Tilstand vil man snart finde, at dette Udseende kommer af Svøbet, hvori de ikke fortærede Levninger ovenfor Jorden ere hyllede. Denne ydre Hud er ved Rugens stærke Udvikling bleven grov, og

antager tilfældt formedelst Frosten en gul eller hvid, straaagtig, visken Farve; men indenfor denne sidder Spiren frisk og grøn, ligesom Rødderne ere aldeles levende og kraftige. Kraften er svækket, men kun i en ringe Grad, hvilket sees af den livlige grønne Farve, som breder sig forunderligt hurtigt og levende over Ageren ved det første milde Foraarsveir. Det hæmmede Liv virker og fryder sig dobbelt, naar Lænkerne løses.

Jeg antager, at denne Levemaade, istedet for at den lige over for det Bestaaende ved første Diekast skulde synes forkeert eller unaturlig for Faarene, meget mere er dem særdeles passende, gavnlig og naturlig. Det synes rigtigt eller dog tilladeligt, at slutte saaledes, efterat jeg i 16 Aar ikke har mistet et eneste Faar ved Sygdom. Imidlertid er nogen Forsigtighed under Anvendelsen af en Fremgangsmaade, der i høi Grad vilde forsøge den danske Uldproduction, nødvendig netop for Faarenes Sundheds Skyld. Man har paa staaet, og det med Grund, at Efteraaret, især naar October og November ere vaade, er den farligste Aars-tid for Faar, som ikke have godt af stærk Fugtighed i Forbindelse med kolde og lange Nætter. Denne Tid er idetmindste gunstig for Flynderes Udvikling i Leveren og for Udbredelsen af Skab. Til enhver Tid af Aaret, hvor langvarig Regn indtræffer, har jeg derfor taget mine Faar ind, og, selv midt om Sommeren, paa Stalden hellere givet dem lidt gammelt Foder, end paa den rigere Græsgang udsat dem for Folgerne af en vedholdende Fugtighed, som de ikke

ynde. Denne Forsigtighed bliver dobbelt nødvendig fra den Tid, de slippes paa Rugen, men betaler den ringe Uleilighed, som dermed er forbunden, ved den fordeclagtige Forbindelse af Stroelse og Gjødste, som derved fremkaldes. Ikke for Rugens Skyld, der taaler enhver Benyttelse til Faarene, ikke for Jorden, der selv i vedholdende Regn og Tøveir ikke, formedelst Rugens stærke Lag, kan optrædes, men for Faarenes Skyld, faae de i fugtigt Veir Tilladelse til at frequentere Rugageren kun i een, to eller flere Timer, efter en Formel, som man let kan danne sig i Forhold til Fugtighedsgraden. Selv under det ugunstigste Forhold kunne de engang om Dagen fylbes med Rug uden enhver Skade, naar de derefter tages ind paa Stien den øvrige Deel af Døgnet og fodres med Halm. Det regner sjældent en heel Efteraars- eller Vinterdag igjennem, endnu sjældnere lige stærkt i dette Tidsrum, uden at der er en Stund, hvori Faarene kunne udlades. De lære snart at benytte Tiden paa det Bedste, og behøve derefter sjældent mere end et Par smaae Gifter af Halm, som de desuden stedse faae Noget af Aften og Morgen at gjennelede, inden den anvendes til Stroelse.

Det er en Selvfølge, at der bør strøes saa rigeligt i Stalden, da denne Fodringsmaade yder en Mængde flydende og kraftig Gjødste, at Faarene kunne have en aldeles tør Gang og et sundt Leie der. Til den Ende er det tjenligt at udbrede paa Bunden af Huset et godt Lag Torvesmuld, tør Jord, gammel tør Halm &c. indtil 6 Tommers Høide; siden strøes et Par Gange

om Dagen med Levningerne af den Halm, hvoraf Faarene have udsøgt det Bedste, eller med Surrogater. Halm er for Uldens Skyld meest hensigtsmæssig og bør aldrig mangle. Den Gjødsle, som saaledes vindes, er saa kraftig, især saa hidsig, at den bruges helst i Composten til at decomponere de raaere Stoffe, hvoraf denne dannes. °

Saasnart Faarene komme i Huus, pleie de strax at tye til en Krybbe, hvor dagligen henlægges et Par Haandfulde Salt. Dersom man ei kan overkomme Steensalt, som er det meest oeconomiske, bruges almindeligt Kjølkensalt, og kan da til 20 Faar omtrent medgaae $\frac{1}{2}$ Skjeppe. Saltet, som Faarene mindst af alle Huusdyr kunne undvære, i Forening med tør Fodring, tør Strøelse og et koldt Huus, der har passende Rum og ikke mangler frisk Luft, har stedse modvirket Atmosfærens skadelige Indvirkninger, forsaavidt de have fundet Sted. Paa denne Maade have Faarene — først spanske, derefter frisiske, nu Southdowns — under uafbrudt Sundhed, baaret mig mere Uld om Vinteren end om Sommeren; de have samlet et Huld — fra 1ste November til Juul eller Nytaar har jeg som oftest fedet nogle Bede — der har sat dem istand til at føde deres Lam, som ofte fødes paa Sneen, fortrinligen.

Naar den tidligt saaede Rug, som er begunstiget af Efteraaret og derfor stærkt har udviklet sig, ikke enten afhugges til Staldfodring, eller benyttes til Vintergræsning for Faarene, raadner dens stærke Vegeta-

tion i Vinterens Løb og danner et visnet Filt eller Bæv af Bladene hen over Ageren, hvorunder Planterne i stor, skjøndt ligelig fordeelt, Mængde forsvinde. Men selv naar jeg har iagttaget dette Tilfælde, der afhjælpes meget ved Hævning, hos Andre, som ikke nænnede at benytte Rugen paa ovenstaaende Maade, i den Tanke at det var skadeligt, har jeg dog, naar Høsten kom, fundet Afgrøden sluttet, saa at jeg ikke har hørt nogen Nabo beklage sig over den tidlige Saaening, der af sig selv leder til hiin Benyttelse, skjøndt det hos mig omvendt var denne sidste, som gjorde mig det til en Nødvendighed at saae tidligt.

Endnu staaer tilbage at anføre Resultaterne af Udbyttet under den beskrevne Brugsmaade. Man kan her ikke lægge Udsæden, der, som anført, er under en Tønde paa en Td. Land gr. M., men kun Arealet, til Grund for Beregningen. Jeg vil saaledes oprigtigt anføre de sidste 6 Aars Udbytte.

1835	15 Td. Rug	pr. Td. Land,	saet d. 15 August.
1836	12	—	— 22 —
1837	13	—	— 1 Septbr.
1838	18	—	— 16 August.
1839	12	—	— 6 Septbr.
1840	20	—	— 10 August.

Det er Udbyttet i 1840 paa en Ager, hvor Jordemønnet, 10 Tommer dybt, bestaaer af Skjørleer, med haardt, seigt, af Vand uigjennemtrængeligt Leer til Underlag, som nærmest har foranlediget disse Bemærkninger. Naar jeg regner Udbyttet efter Udsæden, vil

det give 26—27 Fald, og et saadant maa jo under vore climatiske og sædvanlige oeconomiske Forholde kaldes stort. Netop i Vinteren 1839—40 var Rugen, deels ved Afhugning deels ved Afgræsning*), mere end nogensinde medtaget, skjøndt jeg heller ikke maa unblade at bemærke, at baade Foraar og Efteraar vare gunstige, og at den var tidligt saaget. Naar jeg undertager Udbyttet af Høsten i 1836, som havde Climatet imod sig, har jeg lagt Mærke til, at den Rug, som saaes i August Maaned, med temmelig Sikkerhed kan antages at give fra 4 til 7 Tønder Rug mere end den, som saaes senere, under forresten lige Vilkaar. Høsten i 1835 vilde maaskee have været den største, som var falden i min Tid, dersom ikke Stormene, der især i Jylland forarsagede ubodelig Skade, havde formindsket den. I det Serennium, som gif foran det anførte, var Udbyttet lidet mindre, i Gjennemsnit mellem 12 à 14 Td. pr. Td. Land, men man vil erindre, at dengang blev Biskehavren bortført af Brakken. Dersom det ikke passede til alle mine Forholde og mit Agerbrugs Organisme, at benytte Rugen om Efteraaret og Vinteren som Foder- og Græsplante — en Fordeel jeg ikke kunde undvære for nogle Fald — vilde jeg maaskee, efter de Erfaringer, jeg har gjort hos Andre, som ikke turde benytte hiin Fordeel, enten saae endnu tyndere, eller 14 Dage silbigere. Paa frugtbare Jorder er det dog raadeligst at saae tyndt og

*) 7 Gaar gif til 4de Marts paa hver Tønde Land.

tidligt, for at undgaae alle de Ubehageligheder, som ellers Sneglene foraarsage i Efteraar, hvor Barmens og Fugtighedens Forholde ere gunstige for disse Sliimdyr, der ikke kunne udholde de længere og solrigere Dage i August, og senere hen ikke tilføie den stærke Rug nogen Skade. De have gjennem en Række af 12 Aar ikke gjort mig den mindste Ulempe, mens man til forskjellige Tider og Steder i dette Tidrum har havt dette Onde at bekjæmpe ved andre Midler, end tidlig Udsæd.

Jeg vil hellere meddele egne Erfaringer, naar jeg er overbevist om, at de kunne gavne, fordi jeg gjennem en lang Periode har prøvet deres Paalidelighed, end angribe Andres Værdomme, om hvilke jeg villigen indrømmer, at de kunne være saare rigtige Resultater af de Veie, de have gaaet, og de Standpunkt, de nu staae paa, ligesom Enhver veed, at der ikke gives 2de Agerbrug, der i Eet og Alt ganske bør dyrkes efter de samme Grundsætninger, hvilke fordre flere Modificationer især i deres Anvendelses yderste Spidser. Saa længe det dog er vist, at det er af største Vigtighed, at den dyrkede Sæd giver os Midler ihænde, hvorved vi kunne erstatte den forbrugte Kraft i Jorden; saalænge en intensiv Benyttelse af en Sædart, under idelige Hensyn til Erstatningen, ikke koster mere Arbeide eller anden Kraftanvendelse, end den sædvanlige extensive, og det Hele blot gaaer ud paa Brugen af en anden Orden, en anden Tidfølge, en forøget Benyttelse uden forøget Beføstning, troer jeg med al Be-

stedenhed, at de ovenfor gjorte Bemærkninger have deres Værd. Jeg kan derfor her ikke undlade at gøre opmærksom paa, at jeg ikke ynder Alb. Blochs Meninger om Berelbrug, Brak og den mekaniske Virkning, som Jordens Frihed for Pløining skal vinde (see dette Tidsskrifts 6te Binds 3die Hefte) i alle deres Punkter, hvor villig jeg end er til at tælle Forfatteren blandt vor Tids udmærkede Agerbrugere. Hans angribende Ytringer om Berelbruget forekomme mig at være noget modsigende, saalænge han føler sig ligesom uvilkaarligen drevet til at rose det saa gjentagende og stærkt, som han gjør, idet han maa underskrive Rigtigheden af dets Grundsætninger i det Væsentlige. Disse kunne modificeres og anvendes paa de forskjelligste Maader, hvad der netop stadfæster deres Fortrinlighed. Hans iøvrigt rigtige Mening om, at Jorden kan omrøres formeget, saa at den Gasudvikling, som Jordens Bearbejdning forarsager, kan udtømme den ligesaa meget næsten, som en virkelig Afgrøde, synes ikke at harmonere med den store, for ikke at sige overdrevne, Indest, han viser Brakken, ligesom dennes Anvendelse, i strengeste Forstand, heller ikke stemmer med hans Anskuelse af Brutto og Netto ved et Agerbrugs Udbytte. Han ynder, som Enhver, den sidste, men vist er det, at dette er en meget relativ Sag. Den sidste faaes aldrig uden den første, men nu forekommer det mig, at netop Fuldbrak er en af Agerbrugets stærkeste Bruttoer, som blot Nødvendigheden gjør tilraadelig. Hvad han siger om en vis mekanisk Egen-

skab hos Jorden, der skal frembringes ved Hvile og Frihed for Pløining, er mig ikke ganske klart. Man har ikke udførligt nok behandlet dette Punkt. Meningen er formodentligen, at Jorden, der ei kan blive for skjor — vel pulveriseret — men for løs, (hvad Thær for længe siden har gjort opmærksom paa) skal sættes i en saadan Tilstand, at Planterne have et fast Standpunkt. En saadan Tilstand kan tilveiebringes paa andre Maader, end ved Hvile og Frihed for Pløining, om man finder, at den er nødvendig. Man gjør selv, som det synes, en Undtagelse med Leret, og burde gjøre den. Hvad Sandjorder angaaer, vil allerede Tromlen virke meget, og vælger man, hvis det passer til Forholdene, at lade Dvæget fortære Brakfrugterne paa Brakken selv, vil Jorden ikke blive for løs, men opnaae al ønskelig Fasthed. Iblandt de Omstændigheder, som have mere Indflydelse paa Rugens Udvikling og Udbytte, maa jeg henføre Veirligets Bestaaenhed om Efteraaret og især del climatiske Forholde om Foraaret. Indtræffer i Marts og Begyndelsen af April megen Regn i Forening med Nattesfrost, virker det skadeligt paa Rugen, skjøndt intet Veirlig, hvor uheldigt det end er, kan fue den tidligt saaede Rug, i alle Tilfælde ikke skade den i samme Grad som den, hvis egentlige Vegetation, som en Følge af sildig Saaening i Efteraaret, først begynder om Foraaret. Det synes som om dens Vegetation, der saa at sige ingen Fortid har, forhaster sig i Udviklingen til Skade for Udbyttet. Men jeg kommer maaſkee en anden Gang